

Н. В. Резнікова,

д. е. н., доцент, доцент кафедри світового господарства та міжнародних економічних відносин,
Інститут міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

О. А. Іващенко,

к. е. н., доцент, доцент кафедри менеджменту зовнішньоекономічної діяльності,
Національна академія статистики, обліку та аудиту

СТРАТЕГІЧНЕ ПАРТНЕРСТВО ЯК НОВА ФОРМА ЕКОНОМІЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ: АСПЕКТИ НЕОЗАЛЕЖНОСТІ ЄС ТА КНР

N. Reznikova,

*Doctor of Economics, Associate Professor at the Chair of World Economy and International Economic Relations
of Institute of International Relations Taras Shevchenko National University of Kyiv*

O. Ivashchenko,

*PhD (Econ.), associate Professor of the Department of management
of foreign trade activities The national Academy of statistics, accounting and audit*

STRATEGIC PARTNERSHIP AS A NEW FORM OF ECONOMIC INTEGRATION: ASPECTS OF NEO-DEPENDENCY BETWEEN THE EU AND CHINA

Висвітлено сучасний стан і перспективи потенційного співробітництва між ЄС і КНР. Проналізовано стратегічне партнерство ЄС і КНР та з'ясовано, чи відповідає задеклароване "партнерство" самій своїй суті. Простідовано, що варіативність та нерівномірність стратегічних партнерств пояснюється дією логіки у кожному партнерстві. Встановлено, що існує очевидний розрив між підходом КНР, згідно з яким підґрунтям для співпраці мають бути різноманітність норм і спільні інтереси, і підходом Європи, згідно з яким відмінності в інтересах можуть бути подолані через досягнення згоди щодо універсальних політичних правил.

The current performance and prospects of cooperation between the EU and China are studied. The strategic partnership between EU and China is analyzed, to find out the real essence of the declared "partnership" between EU and China. The analysis shows that variations and imbalances of strategic partnerships can be explained by the logic existing behind each partnership. The conclusion is made about the obvious gap between the approach of China, based on the diversity of norms and commonality of interests, and that of EU, by which the diversities in interests can be overcome through reaching agreement on universal political rules.

Ключові слова: міжнародна співпраця, економічна взаємозалежність стратегічне партнерство, стратегічні інтереси, співробітництво, безпека.

Key words: international cooperation, economic interdependence strategic partnership, strategic interests, cooperation, security.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Стратегічне партнерство, що позиціонується в дослідженнях з міжнародних відносин як нова форма економічної інтеграції, викликає чимало питань щодо відповідності їхньої ідеальної з точки зору теоретизування форми реальному стану речей в ситуації, коли йдеться про держави, чий потенціал є несумісним за ключовими індикаторами, що визначають ступінь економічного, політичного потенціалу країни. Відповідність поняття "стратегічний" покладеному в його основу змістовному наповненню, залежить від кількох ознак, зокрема: чи не спонукає окрема держава іншу реалізовувати власні національні інтереси на світовому просторі; чи здатні партнери вести рівноправний діалог або одна держава за допомогою потенціалу своєї національної могутності впливає на прийняття рішень іншою. Ми пропонуємо дослідити, наскільки відносини відповідають критерію стратегічності, чи означене партнерство ЄС-КНР пройшло випробування часом і має на своєму рахунку вдалі проекти, втілені в життя, плідну співпрацю в міжнародних організаціях, безпековій та економічній царинах.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

ЄС, стратегічною концепцією якого є Стратегія європейської безпеки [1], позиціонує себе суб'єктом, спромож-

ним будувати відносини з іншими великими партнерами, виступаючи "оплотом організації нового світу" [10]. Водночас В. Келлеген [2] оцінює ВСП як проект для внутрішньої та зовнішньої легітимізації так званих атрибутів зовнішньої політики її учасників. Водночас, Дж. Греві наводить аргументи вразливості ЄС в якості стратегічного партнера. Серед іншого, він зазначає таке: "Стратегічні партнерства вимагають єдності мети, пріоритетів, вміння жорстко відстоювати свої позиції, гнучкості при веденні переговорів і політичного авторитету" [16, с. 8]. Справедливим буде зазначити, що сьогодні ключові країни та так звані "висхідні" держави при створенні стратегічних партнерств піднімають питанням про відповідність ЄС перерахованим характеристикам. За визначенням колективу вітчизняних науковців "головним критерієм для визначення "стратегічного партнерства" слід вважати спільність стратегічних інтересів. Стратегічні інтереси мають довготривалий характер, а їх реалізація вирішально впливає на внутрішній розвиток країни, її зовнішньополітичний і воєнно-політичний курси" [14].

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Для висвітлення сучасного стану і перспектив потенційного співробітництва між ЄС і КНР, ми пропонуємо проаналізувати стратегічне партнерство цих двох країн та з'ясувати, чи відповідає задеклароване "партнерство" самій своїй суті.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

У дипломатії поняття "стратегічний" може вказувати не стільки на політичну стратегію (на відміну від тактики), скільки на причетність до питань безпеки або на причетність до зовнішньополітичних пріоритетів. Загалом заслуговують на увагу три концепції: по-перше, ідея про ЄС як про стратегічного актора, по-друге, поняття "партнерства" у загальній політиці ЄС і, нарешті, логіка "стратегічного партнерства". ЄС через Європейську комісію та інші канали ініціював створення та впровадження значної кількості стратегій, втім саме по собі це не робить ЄС стратегічним актором. Згідно з усталеними критеріями глобального управління, аби бути визнаним в якості такого, ЄС необхідно задовольняти низці вимог: мати здатність знаходити та мобілізувати ресурси, кореспондувати їх із цілями та із загальною стратегічною лінією, адаптувати свою стратегію з урахуванням змін на глобальній арені.

Другою ідеєю, яка потребує дослідження, є ідея партнерства. Так чи інакше, вона також розглядається як один із факторів або наслідків фундаментальної прихильності ЄС до багатосторонності, що спонукає ЄС до укладання низки угод про партнерство з одними й тими самими суб'єктами та в різноманітних формах: асоціацій, економічної співпраці, політичного діалогу, галузевих чи інших угод з урядами, громадянським суспільством та неурядовими організаціями. Для оцінювання цих угод використовуються такі критерії, як: рівень формалізованих зобов'язань та відображені в них види діяльності; виконані зобов'язання; зв'язок між партнерствами та більш широкими зобов'язаннями ЄС; симетричність або асиметричність угод, способи їх адаптації або переоформлення для врахування зміни інтересів та досвіду. На основі зазначеного можна зробити припущення про очевидність поняття "стратегічного партнерства" в контексті зовнішньої політики ЄС: партнерства уособлюють загальний інтерес ЄС як стратегічного актора, який створює партнерства з ключовими партнерами та сприяє реалізації стратегічних цілей ЄС.

Варіативність та нерівномірність "стратегічних партнерств" пояснюється дією логіки у кожному партнерстві. Цією потрібною логікою є: 1) логіка інтеграції; 2) логіка структури зовнішніх можливостей; 3) логіка пошуку ЄС власної ідентичності через зовнішню політику. Логіка інтеграції стосується способів відчуття потреб у проекті європейської інтеграції по мірі розвитку зовнішньої політики ЄС. Крім інших ефектів, ця логіка створює ситуацію, коли зовнішня політика є побічним результатом або відображенням внутрішніх потреб, коли зовнішня політика розглядається як засіб забезпечення "клапана безпеки" для ризиків, що з'являються по мірі просування (або при відсутності просування) інтеграційного проекту. "Зовнішня" логіка може розглядатися як відображення обмежень та можливостей, які виникають на глобальному рівні, наприклад, обмежень та можливостей, пов'язаних із наслідками кінця холодної війни або нових викликів стабільності зразка ХХІ століття. Логіка "ідентичності" розглядає зовнішню політику ЄС як схильну до пошуку "європейської" міжнародної ідентичності, а відтак до створення образів та інтерпретацій ЄС як всередині ЄС, так і за його межами. Кожна з логік передбачає характерні для неї моделі діяльності та критерії "ефективності" в контексті зовнішньої політики ЄС.

У 2011 році у ЄС склалися десять стратегічних партнерств з третіми країнами: Бразилією, Канадою, Китаєм, Індією, Японією, Мексикою, Росією, ПАР, Південною Кореєю і США. Проте не до кінця визначені критерії, на основі яких складався цей список. Деякі країни (наприклад, США) є природними партнерами ЄС, в той час як інші країни (наприклад, Китай і Росія) — значно великі, щоб їх ігнорувати. Що стосується решти країн зі списку, стратегічне обґрунтування не є до кінця очевидним. Їх включення до переліку пояснюється більшою мірою політичними та інституційними мотивами, ніж виваженими стратегічними міркуваннями. [16]. При найближчому розгляді стратегічні партнерства виявилися не такими вже й стратегічними, зважаючи на цілий ряд причин, серед яких виокремлюємо наступні: 1) не всі партнери стратегічно рівні; 2) ЄС не співпрацює зі своїми партнерами по більшості дійсно стратегічних проблем; 3) стратегічне партнерство не має структурного або інституційного впливу на відносини; 4) у багатьох випадках ЄС сам не розглядається в якості стратегічного партнера для означених країн [16].

Щодо КНР, то на сьогоднішній день дипломатичні відносини Китаю з іншими країнами можуть бути розділені на

кілька рівнів: прості дипломатичні відносини, відносини добросусідства і дружби, відносини партнерства і співпраці. Відносини партнерства поділяються на спільне партнерство, конструктивне партнерство, всебічне співробітництво й партнерство, стратегічне партнерство, стратегічна взаємодія та партнерство і всебічне стратегічне співробітництво й партнерство.

Детермінантами "стратегічного партнерства" Китаю виступають наступні характерні риси останнього:

1. Неконфронтація. Загалом, існують три основні форми міжнародних відносин, зокрема, конкуренція, співробітництво й конфлікт. Таким чином, міжнародні відносини можна розділити на два типи, конфронтація й відмова від конфронтації.

2. Неприєднання та невживання заходів проти якоїсь третьої країни.

3. Низький рівень політичного співробітництва. Термін "стратегія" використовується на більш високому політичному рівні діалогу в міжнародних відносинах, наприклад, у політиці, військових питаннях і питаннях безпеки. Тим не менш, стратегічне партнерство між Китаєм та іншими країнами характеризується низьким рівнем політичної співпраці й має символічне, а не фактичне значення. Будь то великі чи малі країни, Китай з усіма своїми стратегічними партнерами основний акцент робить на подальшому зміцненні двостороннього співробітництва в економічній, науковій та культурній галузях.

Основні критерії стратегічного партнерства ЄС полягають в такому:

1. Обопільній зацікавленості партнерів у співпраці і великій кількості сфер для співпраці.

2. Принципово важливих стратегічних цілях, досягнення яких можливе лише при серйозній координації зусиль сторін.

3. Довгостроковому характері відносин.

4. Правовій базі партнерства, де закріплено зміст співробітництва і механізми його реалізації.

5. Існуванні усталених механізмів, за допомогою яких реалізується стратегічне партнерство.

6. Здатності сторін враховувати інтереси один одного, йти на компроміси, підтримувати партнера, навіть якщо в цьому немає очевидної вигоди.

7. Взаємній відмові від дискримінаційних та ультимативних дій щодо партнера.

8. Загальних цінностях, що лежать в основі політичної системи партнерів.

9. Ефективності, що описує ситуацію, за якої результати партнерства зачіпають не тільки політичні еліти, але й суспільство в цілому, стосуються життя пересічних громадян.

Безумовно, наведеними вище принципами список факторів, що впливають на стратегічне партнерство, не вичерпується. Дж. Холслаг [8] визначає ВСП між ЄС та Китаєм на основі п'яти заздалегідь заданих параметрів (глобальних, довгострокових, багатовимірних і основаних на загальних очікуваннях) і у подальшому аналізує успіх цього партнерства з точки зору політичних пріоритетів у спільних комюніке та результатів політики в окремих сферах. На основі цього Дж. Холслаг [8, с. 309] показує, чому ВСП між ЄС та Китаєм не втілюється — ані на папері, ані на практиці. Використовуючи цей підхід, Дж. Мен [9, с. 346] інтерпретує стратегічне партнерство з точки зору стратегічного зближення і, підкреслюючи дедалі більш розбіжні інтереси обох партнерів, робить висновок, що поки що "передчасно визначати це партнерство як стратегічне". Відповідно до цього Дж. Мен [9, с. 346] оцінює ЄС та Китай як "незиставних" партнерів, особливо враховуючи їхні відмінні погляди на питання суверенітету та права людини.

У ЄС на офіційному рівні в якості основних напрямків співпраці з Китаєм виділяють наступні [11]: політичний діалог (у тому числі діалог у сфері прав людини); торгово-економічне співробітництво; сприяння розвитку Китаю (просування економічних і соціальних реформ, співпраця по лінії місцевого управління, адміністративних і судових органів); співпраця у сфері науки і технологій, енергетики, а також в питаннях захисту навколишнього середовища; взаємодія у сфері інформаційного суспільства та ЗМІ.

Щорічний Стратегічний діалог на вищому рівні з політичних, двосторонніх та глобальних питань завершився створенням у 2012 р. Діалогу на вищому рівні між Китаєм та ЄС, який заклав основу для проведення щорічного саміту ЄС-Китай. Сімнадцята зустріч лідерів ЄС та Китаю в цьо-

му форматі відбулась в Брюсселі 29 серпня 2015 р. Таким чином, всеохоплююче стратегічне партнерство між ЄС та Китаєм, яке розпочалося у 2013 році, набуло подальшого розвитку і вийшло за сучасні економічні межі, сприяючи підприємництву, міжнародній безпеці, захисту навколишнього середовища і обміну вченими, що мало довгострокові вигоди для громадян як ЄС, так і Китаю.

Наразі діють понад 60 діалогів вищого рівня, які сприяють побудові широкомасштабних відносин. Поряд денний співпраці між ЄС та Китаєм до 2020 р. [6], ухвалений на 16-му саміті ЄС-Китай у листопаді 2013 року, закріпив базу для відносин між Китаєм та ЄС до 2020 року у чотирьох головних сферах: мир, процвітання, сталий розвиток та обмін між людьми. Китай також висуває перед Європою серйозну міжнародну економічну дилему. Країни-члени ЄС не дійшли згоди щодо відповіді на зростання економічної конкуренції. На одній чаші ваг знаходяться ті країни ЄС, які розглядають конкуренцію з боку Китаю як загрозу їхнім національним економікам. Серед них — Італія, Португалія та Іспанія, зайнятість в яких в основному залежить від трудомістких галузей обробної промисловості, але через надто високі витрати на працю їхні товари не можуть конкурувати з масовим виробництвом на Сході. Зважаючи на їхні негативні торговельні баланси, для них має значення кожен контейнер з китайським одягом або взуттям. Промислово розвинені країни, як Німеччина, Фінляндія та Швеція, завжди складали протидію вищезгаданій групі країн. Бажаючи більш відкритих торговельних відносин із Китаєм, вони відхиляли пропозиції щодо запровадження заходів протидії, зокрема антидемпінгових процедур. Водночас в результаті глобальної економічної кризи вони також стали більше відчувати конкурентний тиск та схилилися до захисту національних ринків. Одним із нових явищ останнього часу стало більш позитивне ставлення до Китаю з боку нових країн-членів ЄС. Спочатку вважалося, що країни Східної Європи розглядатимуть Китай як економічного конкурента, але вони, навпаки, забажали більш тісних торговельних відносин з КНР.

Попри неоднозначність інтерпретацій місця і ролі міжкраїнового стратегічного партнерства, співпраця ЄС та КНР характеризується наступним:

1. ЄС та Китай мають одні з найбільших у світі торговельних відносин. ЄС є найбільшим торговельним партнером Китаю, а Китай є другим найбільшим торговельним партнером ЄС після США. Торгівля товарами між ЄС та Китаєм у 2014 р. склала 467 млрд євро, а торгівля послугами сягнула 54 млрд євро. Торгівля та обмін інвестиціями між ЄС та Китаєм стали одним з головних джерел добробуту, робочих місць, розвитку та інновацій. Обидва партнери спільно діють для забезпечення швидкого, сталого та збалансованого зростання, а також мають спільну зацікавленість у роботі в напрямі більш стабільного та безпечного світу, в якому панує загальний добробут.

2. Частка ЄС у сукупному обсязі прямих іноземних інвестицій (ПІІ) до Китаю є стабільною та складає приблизно одну п'яту. Завдяки цьому ЄС входить до першої п'ятірки постачальників ПІІ до Китаю. Однак цю частку можна набагато збільшити, оскільки вона складає лише 6% від сукупного обсягу ПІІ з ЄС, а частка ЄС у сукупних ПІІ з Китаєм залишається такою ж малою. Переговори між ЄС та Китаєм щодо інвестицій спрямовані на покращення доступу на ринок інвестицій, а також загального інвестиційного клімату в Китаї для інвесторів із ЄС і навпаки.

3. ЄС і Китай також працюють в напрямі зближення стандартів. Сучасна система стандартизації Китаю базується на близько сотні європейських стандартів, що сприяє полегшенню торгівлі. Європейсько-китайська інформаційна платформа стандартизації надає компаніям легкодоступну, чітку та безплатну інформацію щодо стандартів та доступу на ринок для продукції, яка регулюється законодавством ЄС та Китаю.

4. Більш безпечна продукція для європейських споживачів. Інформація про небезпечну нехарчову продукцію, імпортовану з Китаю та таку, що потрапила до Європейської системи швидкого оповіщення, передається китайській владі починаючи з 2006 року. Відтоді це дозволило китайській владі розслідувати понад 3000 випадків та припинити експорт тих видів продукції, які були підтверджені як небезпечні.

5. ЄС та Китай зобов'язуються розвивати митну співпрацю та покращувати зв'язки у цій сфері для полегшення та прискорення торгівлі та боротьби з нелегальними потоками товарів. Важливою її частиною є взаємне визнання уповноважених економічних операторів (це поняття було впро-

ваджене в 2005 році після прийняття Всесвітньою митною організацією першої редакції Рамкових стандартів безпеки і спрощення міжнародної торгівлі), з приводу чого було підписано спільну заяву під час саміту ЄС-Китай у 2015 році.

6. Серед іншого, співпраця відбувається під таким гаслом: "зробити світ більш безпечним місцем"; "люди, освіта та обмін"; "права людини та розвиток". Зокрема, партнерство в сфері енергетики, інновацій та розвитку передбачає врахування проблем глобального потепління. Так, уряд Китаю підвищив увагу до захисту навколишнього середовища і актуалізував необхідність поступового переходу на філософію низьковуглецевої економіки, що створило б нові можливості для розвитку співпраці між ЄС та Китаєм у вирішенні проблем навколишнього середовища та змін клімату на національному та глобальному рівні. Протягом 2005—2020 років Китай планує скоротити викиди CO₂ на 40—45%.

7. Задоволення потреб в енергії має вирішальне значення як для економіки Китаю, так і країн ЄС, а тому двостороння співпраця, серед іншого, фокусується на питаннях скорочення споживання енергії на тлі підвищення ефективності її використання та забезпечення її стабільного постачання.

8. ЄС та Китай співпрацюють у сфері зміни клімату задля інвестування у розвиток економічно ефективного виробництва з низьким рівнем споживання вугілля. Під егідою Рамкової конвенції ООН щодо зміни клімату за результатами Конференції ООН з проблем зміни клімату активізовано двосторонню співпрацю з проблем клімату в таких сферах, як: внутрішня політика пом'якшення наслідків кліматичних змін; реформування ринків вугілля; будівництво міст з низьким споживанням вугілля; скорочення викидів парникових газів літаками та суднами; торгівля викидами.

9. Починаючи з 2012 р., розпочалося партнерство між ЄС та Китаєм щодо урбанізації спрямовується на вирішення економічних, соціальних та екологічних проблем урбанізації. За прогнозами, 250 млн китайських громадян переселяться у міста у найближчі десятиліття. Очікувані вигоди від співпраці між ЄС та Китаєм включають зняття потреб китайських міст у ресурсах, підвищення якості життя у китайських містах і нові бізнес-можливості для компаній з ЄС. ЄС і Китай створюють місця-побратими та інші механізми сприяння обміну досвідом та спільним проектам в широкому спектрі видів діяльності — від створення енергоощадних будинків до комплексної утилізації води та відходів, в тому числі забезпечення соціальної інклюзивності, покращення місцевої інфраструктури, надання ефективних суспільних послуг, контроль над якістю міського повітря для покращення життя громадян.

10. ЄС і Китай співпрацюють у питаннях сталого розвитку сільської місцевості, а також у вирішенні таких проблем, як продовольча безпека (вирішення проблем органічного виробництва продовольства та боротьба із захворюваннями рослин і тварин). Згідно з прогнозами, це, серед іншого, має вирішити проблему скорочення асиметрії розвитку між сільськими та міськими місцевостями.

11. Активною є співпраця в сфері технології та інновацій, особливо після створення у 2013 році діалогу між ЄС та Китаєм щодо співпраці у сфері інновацій на рівні міністерств. Китай є ключовим партнером в рамках Програми науково-технологічного розвитку ЄС "Горизонт — 2020" з бюджетом у 80 млрд євро на 2014—2020 роки. Китайські дослідники та компанії запрошуються до участі на рівноправній основі у складі європейських дослідницьких колективів. Китай та ЄС співпрацюють над забезпеченням взаємного доступу до китайських та європейських програм фінансування досліджень та інновацій. Це передбачає запровадження правил участі, основаних на рівноправності у відносинах, регулярний обмін даними про фактичну кількість учасників та гарантію отримання учасниками своєчасної та чіткої інформації. Новий механізм спільного фінансування забезпечуватиме підтримку спільних наукових та інноваційних проектів у стратегічних сферах, що становлять спільний інтерес. ЄС та Китай також співпрацюють у питаннях скорочення ризику катастроф та їх контролю, включаючи створення стійких до землетрусів будинків, попередження хімічних аварій та готовність до їхнього усунення в разі їхнього настання, картографування населених пунктів.

12. Космос є сектором, де міжнародна співпраця є обов'язковою та необхідною. ЄС і Китай ведуть успішний діалог з питань супутникової навігації, спостережень Землі та досліджень космосу. Нещодавно ЄС і Китай досягли угоди щодо координації частот між навігаційними системами супутників Галілео і Бейду.

ВИСНОВКИ

Окреслене дозволяє стверджувати, що стратегічне партнерство між ЄС і Китаєм має чимало напрямів для реалізації обоюдної інтересів. Водночас перспективи побудови більш глибокого співробітництва обмежуються позицією Китаю щодо недоторканості суверенності процесів прийняття рішень, спираючись на власні принципи. Існує очевидний розрив між підходом Китаю, згідно з яким підґрунтям для співпраці мають бути різноманітність норм і спільні інтереси, і підходом Європи, згідно з яким відмінності в інтересах можуть бути подолані через досягнення згоди щодо універсальних політичних правил. Звідси слідує друге протиріччя. ЄС схильний вважати, що поява багатопольного світового порядку призведе до ефективної багатосторонньої співпраці, і що держави, подібні Китаю, після цього відмовляться від принципів суверенності та невтручання. Водночас Пекін застосовує усю свою потужну вагу для відстоювання цих принципів у міжнародних інституціях таких, як ООН. Нормативні рамки міжнародної співпраці є ключовим джерелом протиріч та перешкодою для досягнення згоди щодо базових принципів співпраці. Цей розрив посилюється появою нової дилеми безпеки, яка збігається у часі з ерозією біполярного світового порядку. Що стосується подальших перспектив стратегічного партнерства, то основним завданням для ЄС та Китаю є створення механізму, здатного, з одного боку, формулювати довгострокові цілі співробітництва, а з іншого — запобігати появі нових проблем (наприклад, сприяти вирішенню питання про зняття ембарго на постачання зброї або проблем у торгівлі текстилем). ЄС має намір змусити Китай підписати так звані "casuals" — стандартні статті — з міграції, захисту інтелектуальної власності та підтримки спільних цінностей.

Таким чином, відносини між ЄС і Китаєм продемонстрували потужний імпульс на тлі зростаючої економічної взаємозалежності, що супроводжується постійним поглибленням політичного діалогу. Мова поки не йде про повне заміщення двосторонніх відносин країн-членів ЄС та КНР на діалог з Брюсселем, однак по мірі затвердження ЄС в ролі глобального лідера, відносини з ним відіграватимуть дедалі більшу роль для КНР, який прагне зайняти домінуючу позицію у світовій політиці.

Література:

1. A secure Europe in a better world European security strategy [Electronic resource] // European Council. — Mode of access: <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/78367.pdf>
2. Callahan W.A. Future imperfect: The European Union's encounter with China (and the United States) / W.A. Callahan // *Journal of Strategic Studies*. — 2007. — Vol. 30 (4—5). — P. 777—807.
3. China [Electronic resource] // Delegation of the European Commission to China. — Mode of access: http://ec.europa.eu/external_relations/china/index_en.html
4. Zhao S. Chinese Foreign Policy. Pragmatism and Strategic Behaviour // S. Zhao. — NY, London: An East Gate Book, 2003. — 238 p.
5. A Long Term Policy for China-Europe Relations [Electronic resource] // European Commission. — Mode of access: http://ec.europa.eu/external_relations/china/docs/com95_279_en.pdf
6. EU-China 2020 Strategic Agenda for Cooperation [Electronic resource] // European External Action Service. — Mode of access: http://eeas.europa.eu/china/docs/20131123_agenda_2020_en.pdf
7. EU-China Political Dialogue [Electronic resource] // Delegation of the European Commission to China. — Mode of access: http://www.eu-in-china.com/euch_poli2.html
8. Holslag J. China's Diplomatic Victory in Darfur / J. Holslag // *Journal of Contemporary China*. — 2008. — Vol. 17 (54). — P. 71—89.
9. Men J. The EU and China: Mismatched partners? / J. Men // *Journal of Contemporary China*. — 2012. — Vol. 21 (74). — P. 333—349.
10. Report on the Implementation of the European Security Strategy — Providing Security in a Changing World [Electronic resource] // European Council. — Mode of access: http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_Data/docs/pressdata/EN/reports/104630.pdf
11. Scott D. The EU-China "Strategic Dialogue": Pathways in the International System / D. Scott // *The International Politics of EU-China Relations* / D. Kerr, L. Fei. — Oxford: Oxford University Press, 2007. — P. 13—38.

12. Stokhof W. A Word about the EC's New Document, Europe and Asia: A Strategic Framework for Enhanced Partnership [Electronic resource] / W. Stokhof // *IIAS Newsletter*. — 2002. — Vol. 27. — Mode of access: http://www.iias.nl/nl/27/IIAS_NL27_02.pdf

13. The Asia-Europe Meeting (ASEM) [Electronic resource] // European Commission. — Mode of access: http://ec.europa.eu/external_relations/asem/index_en.html

14. Асиметрія міжнародних відносин / Під ред. Г.М. Перепелиці, О.М. Субтельного. — К.: Стило, 2005. — 554 с.

15. Боков М. ЕС — Китай: незрелое стратегическое партнерство [Электронный ресурс] / М. Боков // *Вся Европа*. — 2009. — № 5 (33). — Режим доступа: http://ec.europa.eu/external_relations/china/docs/com95_279_en.pdf

16. Ренар Т. Внешняя политика ЕС: от диалога о стратегическом партнерстве к реальному стратегическому партнерству [Электронный ресурс] / Т. Ренар // *Вестник международных организаций*. — 2011. — № 4 (35). — Режим доступа: <http://ecsocman.hse.ru/data/2011/12/29/1270394534/8.pdf>

References:

1. The official site of European Council (2003), "A secure Europe in a better world European security strategy", available at: <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/78367.pdf> (Accessed 12 September 2015).
2. Callahan, W.A. (2007), "Future imperfect: The European Union's encounter with China (and the United States)", *Journal of Strategic Studies*, vol. 30 (4—5), pp. 777—807.
3. The official site of Delegation of the European Commission to China (2015), "China", available at: http://ec.europa.eu/external_relations/china/index_en.html (Accessed 14 September 2015).
4. Zhao, S. (2003), *Chinese Foreign Policy. Pragmatism and Strategic Behaviour*, An East Gate Book, London, UK.
5. The official site of European Commission (1995), "A Long Term Policy for China-Europe Relations", available at: http://ec.europa.eu/external_relations/china/docs/com95_279_en.pdf (Accessed 14 September 2015).
6. The official site of European External Action Service (2013), "EU-China 2020 Strategic Agenda for Cooperation", available at: http://eeas.europa.eu/china/docs/20131123_agenda_2020_en.pdf (Accessed 10 September 2015).
7. The official site of Delegation of the European Commission to China (2015), "EU-China Political Dialogue", available at: http://www.eu-in-china.com/euch_poli2.html (Accessed 12 September 2015).
8. Holslag, J. (2008), "China's Diplomatic Victory in Darfur", *Journal of Contemporary China*, vol. 17 (54), pp. 71—89.
9. Men, J. (2012), "The EU and China: Mismatched partners?", *Journal of Contemporary China*, vol. 21 (74), pp. 333—349.
10. The official site of European Council (2008), "Report on the Implementation of the European Security Strategy — Providing Security in a Changing World", available at: http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_Data/docs/pressdata/EN/reports/104630.pdf (Accessed 11 September 2015).
11. Kerr, D. and Fei, L. (2007), *The International Politics of EU-China Relations*, Oxford University Press, Oxford, UK.
12. Stokhof, W.A. (2002), "Word about the EC's New Document, Europe and Asia: A Strategic Framework for Enhanced Partnership", *IIAS Newsletter*, [Online], vol. 27, available at: http://www.iias.nl/nl/27/IIAS_NL27_02.pdf (Accessed 12 September 2015).
13. The official site of European Commission (2015), "The Asia-Europe Meeting (ASEM)", available at: http://ec.europa.eu/external_relations/asem/index_en.html (Accessed 16 September 2015).
14. Perepelytsia, H.M. and Subtel'nyj, O.M. (2005), *Asymmetry of international relations*, Stylos, Kyiv, Ukraine.
15. Bokov, M. (2009), "EU — China: strategic partnership immature", *Vsja Evropa*, [Online], vol. 5 (33), available at: http://ec.europa.eu/external_relations/china/docs/com95_279_en.pdf (Accessed 14 September 2015).
16. Renar, T. (2011), "The EU's foreign policy: from dialogue about strategic partnership to real strategic partnership", *Vestnik mezhdunarodnyh organizacij*, [Online], vol. 4 (35), available at: <http://ecsocman.hse.ru/data/2011/12/29/1270394534/8.pdf> (Accessed 14 September 2015).

Стаття надійшла до редакції 11.10.2015 р.